

STATUT KOTORSKE BRATOVŠTINE SV. KRIŽA IZ 1298. GODINE

Dragica KUŠTRE, Kotor

Ne postoji, na žalost, sustavno obrađena povijest Kotorske biskupije. Istina je da mnogi članci pa i knjige obrađuju određene odsječke života i rada te institucije, ali sveobuhvatan pregled još čeka svog autora. Golema povijesna građa čuva se u Državnom i Biskupskom arhivu u Kotoru. U Državnom arhivu građa je sačuvana in continuo od 1326. godine, a u Biskupskom od 1434. do danas. U Biskupskom arhivu postoji nekoliko dokumenata starije datacije, među kojima je i Statut bratovštine sv. Križa, o kojemu će biti riječ u ovom radu.

Nedavna arheološka istraživanja u zornoj crkvi svete Marije od Rijeke otkrila su rano-kršćansku krstionicu, koja se datira u kraj V. ili početak VI. stoljeća.¹ To nam svjedoči da je na prostorima Kotora već u kasnoantičkom, odnosno ranokršćanskom vremenu, bio organiziran intenzivan crkveni život s biskupskim sjedištem.

Prisutnost brojnih vjerskih udruga (bratovština), čije se matrikule ili statuti djelomično ili u potpunosti čuvaju u Biskupskom i Državnom arhivu u Kotoru, svjedoče o neobičnoj vitalnosti srednjovjekovne kotorske komune i rječito nam govore o intenzivnom vjerskom životu koji je utjecao na sveukupni način života, mišljenja i rada ondašnjeg čovjeka.

Ovaj rad obuhvatit će u nekim odsječcima Statut bratovštine sv. Križa bičevalaca, koji potječe iz 1298., a sačuvan je u kotorskom Biskupskom arhivu u prijepisu iz druge polovice XV. stoljeća. Prema tvrdnji prof. Josipa Đelčića, poznatog istraživača bokeljske povijesti, to je jedan od najstarijih statuta u Dalmaciji.²

Srednjovjekovni Kotor, kao uostalom i svi gradovi europskog kontinenta, obilovao je bratovštinama. Većina njih prestala je raditi kad su Francuzi došli u ove krajeve. O kotorskim bratovštinama do danas je vrlo malo objavljeno. Postoje članci koji neizravno obrađuju ovu temu, ali nema nekog sustavnog rada koji bi obuhvatio sve kotorske bratovštine.

¹ Jovan MARTINOVIĆ, *Ranokršćanska krstionica ispod crkve Sv. Marije od Rijeke u Kotoru*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, br. 29, Split, 1990., str. 27.

² Giuseppe GELCICH, *Memorie storiche sulle Boche di Catharo*, Zara, 1880., str. 90.

Obilna građa u Državnom i Biskupskom arhivu u Kotoru, kao i građa koja se čuva u Vatikanu, Veneciji i Zadru, još čeka potpunije proučavanje i obradu. U Kotoru su u razdoblju od XIII. do XIX. stoljeća, koliko je nama poznato, djelovale sljedeće bratovštine:

1. Bratovština sv. Križa, ustanovljena 1298. godine
2. Bratovština mornara sv. Nikole, ustanovljena 1463. godine, premda se spominje već u XIV. stoljeću kao: *Pia sodalitas naviculatorum Catharensium* (Pobožno udruženje kotorskih pomoraca).³
3. Bratovština mesara sv. Venerande, ustanovljena 1491., koja je imala sjedište u crkvi nekad svetog Martina, a danas svete Ane.
4. Bratovština Svetog Duha, osnovana u XIV. stoljeću.⁴
5. Bratovština Presvetog Sakramenta, osnovana u XV. stoljeću.
6. Bratovština svetog Roka, osnovana u XVI. stoljeću.
7. Bratovština Gospe od Karmena, osnovana u XVII. stoljeću.
8. Bratovština postolara (*Caligari, Cerdoni*). Prvi statut ove bratovštine potvrđen je 7. listopada 1489. Postoji i prije 1335. godine.⁵
9. Bratovština Srca Isusova, osnovana 26. travnja 1857.
10. Bratovština krojača, kojoj statut potječe od 1528. Pripadao joj je oltar sv. Homobona u zornoj crkvi sv. Marije.⁶

Mnoge kotorske crkve imale su i po više bratovština. U katedrali i u zornoj crkvi sv. Marije djelovala je bratovština Presvetog Sakramenta. Danas nema niti jedne bratovštine, ne samo u gradu Kotoru već ni u cijeloj biskupiji. Udruženje »Bokeljska mornarica«, nekad bratovština mornara sv. Nikole – koja je ustanova memorijalnog karaktera i čiji se članovi oblače u tradicionalnu bokeljsku nošnju te nastupaju na blagdan svetog Tripuna plešući tradicionalno kolo u čast svecu zaštitniku – na neki način nastavlja bogatu tradiciju kotorskih bratovština. Suvremeni pastoral ne nameće potrebu osnivanja ili obnavljanja bratovština, ali se ne smije ni zaboraviti njihova uloga i značenje za sveopću i mjesnu Crkvu.

Statuti ovih bratovština rječito nam govore i svjedoče o vitalnosti i kršćanskom poimanju društva u cjelini. U njima naziremo socijalni apostolat Crkve, koji je posebno istaknut na Drugom vatikanskom saboru. Čitajući ove statute susrećemo se s istim problemima na koje nailazi i današnji suvremeni pastoral.

Svaka je bratovština imala svoj statut nazvan *matrikula, madrigula, mariegola*, ili *madre regola* (majka pravilo). Ti su statuti, prema vremenu postanka i staležu bratima, bili pisani latinskim ili talijanskim jezikom.

Mnogo je rjeđe upotrebljavan narodni jezik. Koterska matrikula (statut) bratovštine sv. Križa, zapravo je prijepis starije matrikule iz 1298. Prijepis je učinjen u drugoj polovici

³ D. FARLATI – I. COLETO, *Illyricum sacrum*, T. VI., Venetiis, 1800., 425.

⁴ Miloš MILOŠEVIĆ, *Bratovština sv. Duha u Kotoru i njeni članovi pomorci (XIV–XVI) stoljeće*, Godišnjak Pomorskog muzeja, sv. XI, Kotor, 1963., str. 115.

⁵ Slavko MIJUŠKOVIĆ, *Bokeljska mornarica, u: 12 vijekova Bokeljske mornarice*, Beograd, 1972., str. 20–21.

⁶ Ivo STJEPČEVIĆ, *Katedrala sv. Tripuna u Kotoru*, Split, 1938., str. 61.

XV. stoljeća. Tekst je ispisan dijelom latinskim, a dijelom srednjovjekovnom talijanštinom mletačkog narječja, i to knjižnom goticom. Pisan je na pergamentu dvobojnom tintom, crnom i crvenom. Svaki članak Statuta pisan je crvenom tintom, s početnim, katkad urešenim inicijalnim slovom. Ima 38 numeriranih i ispisanih listova (*Carte 38. scrite*), a 39. i 40. stranica numerirane su ali prazne. Postoji i prva stranica, koja nije pisana na pergamentu, već je kasnije dodana, vjerojatno 1695. godine, iz koje vidimo da je te godine napravljen srebrni relikvijar u kojem je položeno drvo sv. Križa (*Si fece il vaso d'argento ove fu riposto il legno santissimo della Croce*). Iz teksta je vidljivo da je tada napravljen novi relikvijar jer se govori da su u njega bile ponovno položene (*ove fu riposto*) označene relikvije.

U Statutu nedostaju četiri također numerirana lista.

Dimenzije Statuta su: 27 x 17 cm. Matrikula počinje uobičajenom invokacijom Presvetog Trojstva, a zatim se iznose razlozi utemeljenja same bratovštine.

Invokaciju i prologus (arenga) donosimo u transkripciji.

In nomine sancte et individue trinitatis amen. Anno domini MCCLXXXVIII mensis Marcii, XV die eiusdem.

Nui alcuni de Cataro considerando quella parola del nostro signore, la qual in lo evangelio se scrive. Gaudio maioris et cetera. Revolvendo eterno dio in le vostre consciencie multi et gravi peccati, per li quali in nostro creatore et della humana generation redemptor savendo, veracemente esser offeso havemo proposto per le nostre offensioni et culpe satisfacere per maceratione dalo nostro corpo premermente deli nostri peccati, dali quali per li nostri paterni a nuy prima est invincta (?) da dio omnipotente et redemptore nostro signore Jesu Christo dala vergene gloriosa Maria et da tutti li sancti visa aclamare. Havemo vighuto etiam dio con li occhi dela nostra mente che quello, lo qual a nuy ha scomperado dallu tartaro, coè dallu dyavolo per li peccati nostri ello si ha effuso lu so precioso sangue et flagellado et in la cruce di steso. Adonqua (1/t) volendo per le nostre offensione alle nostre anime remedio trovare. Ad honor dela veraxe et sanctissima croxe et per lo remedio di nostre anime con la benedictio de dio omnipotente et dala vergene Maria et dalli beati apostoli Diero e Paulo et eterno da sanctissimo Triphone, nostro paron, et eterno dio dal signor nostro Vescovo de Cataro per fragelare li nostri corpi per remedio di nostri peccati tal faxemo fraternità dela qual fraternità li cupituli sono questi:⁷

Iz ovog se teksta vidi da su bratovštinu utemeljili Kotorani kako bi učinili zadovoljstinu za mnoge grijeha. Zazivali su u pomoć svete apostole Petra i Pavla kao i zaštitnika grada sv. Tripuna, uz uobičajeni biskupski blagoslov.

Poslije invokacije i obrazloženja zbog čega se bratovština ustanovljuje, slijede statutarne odredbe, iz kojih se može zaključiti da nisu nastale u jednom razdoblju, već su jedna za drugom nastajale od osnivanja bratovštine, tj. od 1298., pa do 1493. godine. U tom vremenu od 195 godina imamo 61 kapitularnu odredbu. Zadržat ćemo se samo na nekima koje nam se čine zanimljivima. Prva odredba glasi: »Tko god želi biti član naše bratovštine,

⁷ Anton BELAN, Transkripcija i prijevod statuta najstarije kotorske bratovštine svetog Križa – bičevalaca, Biskupski arhiv Kotor, rukopisi.

mora se najmanje tri puta na godinu ispovjediti i pričestiti, i to o blagdanima Božića, Uskrsa i Velike Gospe.«⁸

Druga odredba govori o primanju novih članova u bratovštinu (*Ad recipiendum fratrum*): »Nitko ne može biti primljen u bratovštinu bez zbora svih bratima, koji zajednički donose odluku.«⁹

U ovoj statutarnoj odredbi snažno se očituje demokratsko načelo koje prožimlje cijelu matrikulu. Vlast i prava gastalda (predsjedavajućeg), prokuratora (blagajnika), sindika (nadzornog organa), kapelana (svećenika duhovnika) vrlo je ograničena, jer kapitul ili zbor bratima ima vrhovnu i zadnju riječ u svemu. Četvrta statutarna odredba govori o ispovijedi bratima (*De confessione recipiendi*). Svaki se bratim prije stupanja u bratovštinu morao ispovjediti kod kapelana bratovštine ili bilo kojeg svećenika.

Prije stupanja u bratovštinu svaki je bratim morao sebi priskrbiti tuniku bijele boje, koja se sastojala od kukuljice i pâsa. Svakom novom članu trebaju se čitati pravila bratovštine (*Et nuy siamo tegnudi a lui legere tutti nostri capitulari*), nakon čega on polaže zakletvu pred upravom, koja je dužna bdjeti da se kapitularne odredbe strogo sprovede i poštuju. Ako je uprava u tome činila propuste, morala je svaki put plaćati bratovštini određenu taksu. Svaki novi član dobiva punopravno članstvo tek poslije trećeg bičevanja.

Čl. 5. govori o bičevanju bratima (*Item alia regula ad flagellandum*). Bratimi su dužni bičevati se svake nedjelje, i to obučeni u tunike s kukuljicama na glavi.¹⁰

Ako netko nije poštovao ovu statutarnu odredbu, bio je dužan priložiti bratovštini trećinu libre voska.

Ako se netko nije bičevao uzastopno tri nedjelje, a od uprave nije za to tražio dopuštenje, trebalo ga je izbaciti iz bratovštine.¹¹ Bratimi su bili dužni bičevati se i prigodom svakog zapovijedanog blagdana. Čl. 21. određuje da svaki bratim koji je navršio 60 godina života bude oslobođen bičevanja.¹² Čl. 10. određuje da bratimi koji su htjeli ući u bratovštinu, a nisu se htjeli bičevati, trebaju platiti 20 perpera.¹³ Ako bi gastald primio nekog novog člana prije nego što je za to dobio propisanu taksu, morao je dati od svog novca (*de sua sencia tardatione*). Ova je odluka donesena za vrijeme gastalda Nikole Dabore. Čl. 23. određuje da svaki bratim za blagdan svetog Tripuna treba platiti jedan groš za vosak, a bratimu koji to ne bi platio nije se smjelo zvoniti prigodom ukopa, i to ne samo njemu nego i njegovim najbližima. Ako bi gastald, tj. učitelj, dopustio da se takvom ipak zvoní, morao je on sam

⁸ Primo sie in la festa dela nativitate del nostro Signor Jesu Christo. Secondo in la gloriosa reverexione del nostro Signor Jesu Christo. Et lo tertio sie in la festa dela assumptione della nostra dona virgine Maria.

⁹ Item volemo et ordinemo che nisun posa esser recevuto in la nostra fraternità sencia lo capitulo et congregatione de tutti nostri fradeli.

¹⁰ Statuimo et ordinamo che nuy in la dicta di dela sancta domenica per remision di nostri peccati et per commoratio dela passion et resurrection del nostro ciascheun de nuy lo so proprio corpo figellare debia.

¹¹ In fin alla tertia fiada perseverasse et dal maystro licentia non domandasse in la quarta fiada non debia esser recevuto per nuy salvo di fora sia schaciada.

¹² Statuimo et ordinemo de nostra bona voluntà che chadaun nostro fradelo, lo qual passo anni LX sia libero del flagello.

¹³ Unde quello che volisse intrare in la nostra fraternita pagar debia perperi XX alla nostra chasa et sia liber de flagellarse.

platiti pet libara čistog voska. Svaki je bratim morao imati dvije tunike, jednu za ukop, a drugu je morao ostaviti bratovštini.¹⁴

Ako bi se jedan bratim podrugivao drugome dok su bili obučeni u tunike, čl. 27. određuje da dotični treba platiti 12 groša, a ako to nije uradio, trebalo ga je otpustiti.¹⁵

Isti članak (27.) određuje da se na Veliki petak nitko nije smio oblačiti u tunike, osim bratima. Ako je učitelj dopustio suprotno, morao je platiti pet perpera, a ako nije htio platiti, trebalo ga je otpustiti i ne omogućiti mu da se ikad vrati u bratovštinu. Čl. 34. nalaže da za vrijeme kapitula (zbor), kad jedan bratim počne govoriti, nitko ga ne smije prekinuti dok ne iznese što želi. Ako netko od bratima učini suprotno, mora bratovštini platiti pola konate ulja.¹⁶ Mnogi bratimi ili njihova rodbina odbijali su da budu pokopani u bratimskim odijelima. Stoga godine 1357. kapitul odlučuje da bratimi ne sudjeluju u sprovodu takvih svojih članova, niti da za njih prikazuju svete mise.¹⁷ Čl. 29. određuje da se izaberu šestorica ljudi od povjerenja koji imaju voditi brigu o dobrima crkve i bratovštine.¹⁸ Čl. 30. određuje da se pokretna i nepokretna dobra bratovštine ne mogu niti prodati niti zamijeniti ni sada ni ubuduće.¹⁹

Tu je odluku kapitul donio 1427. To je vrijeme dolaska mletačke uprave u Kotor (1420.), pa je vjerojatno postojala bojazan da se dobra crkve i bratovštine ne otuđe.

Čl. 20. određuje da svaki gastald na kraju svoje uprave mora polagati račune novom gastaldu. Ako je stari gastald ostao nešto dužan bratovštini, dug je morao vratiti u roku od osam dana.²⁰

Godine 1372. uz crkvu sv. Križa, koja je pripadala istoimenoj bratovštini, podignuto je zaklonište za siromahe.²¹ Kapitul iz godine 1463. određuje kako treba biti uređeno sirotište pa, između ostalog kaže: »Trebna naći šest žena na dobru gladu, dvije plemkinje, dvije pućanke i dvije sirotice. Kad jedna od tih žena umre, bratovština joj mora poslati križ i svijeeće. Te žene i u životu i u smrti članice su bratovštine i moraju sudjelovati u zajedničkom obredu.«²²

¹⁴ Volemo et ordinemo demo ananti che quando vinera festa de sancto Triphon, martir nostro confalonier, che sia tignudo omni fradello de nostro consorcio grosso I pagar.

¹⁵ Et se algun fradello fecisse alguna vilania ad altro fradello siando vestido in la tonicha over ad altro che page de pena grossi XII e se non pagasse la dicta pena che sia schaciado fora dela nostra fraternità con grande vergogna.

¹⁶ Ad ordenato nel capitolo dela sopradicta scola a di predicto che siando capitolo congregato in la dicta scola cu lui chi ausera deli fradelli parlar ne dir alguna cosa habiando comenciando un altro parlar fina quello havera finido suo parlar che per ognie volta page ala dicta scola meza canata doio.

¹⁷ Čl.13. De hiis qui nolebant se induere habitum nostre fraternitatis quando morituri erant.

¹⁸ Nos magister et capitulum sepe dictum quod odierna die fiant, creentur, constituent et ordinent sex boni et fidedigni viri qui habeant gubernare, sollicitare, augumentare, procurare, manutene omnia bona ecclesie sancte Crucis.

¹⁹ Fuit captum quod nullo modo affictus et bona fraternitatis et domus tam mobilia quam stabilia possint vendi, cambiari, permutari nec aliquid ingenium fieri ...

²⁰ Et si alguna chosa lo ditto maistro restara a dar ala chasa et scola nostra che elo sia tignuto et debia infra zorni octo dar et pagar tutto complidamente al maistro Novo et assignar et ali procuradori.

²¹ Ivo STJEPČEVIĆ, *Katedrala sv. Tripuna u Kotoru*, Split, 1938., str. 60.

²² Servando la condicion de tre stati de donne zentil povolane et bassa materia. Et queste donne tanto in vita

Iz ovoga zaključujemo da su i žene bile članovi bratovštine sv. Križa, premda će njima biti dopušten punopravni pristup u bratovštinu tek 1468. Tada se određuje da one pri stupanju u bratovštinu moraju platiti dva zlatna dukata ili protuvrijednost u nekoj drugoj robi. Šest gore spomenutih žena, koje su se brinule za sirotište, morale su skupljati milostinju od ostalih žena po gradu, a sve skupljeno bile su dužne predati gastaldu i prokuratorima.

Osim što se brinula o svojim članovima, bratovština je pružala pomoć i svima kojima je to bilo potrebno, naravno u granicama svojih mogućnosti. Tako saznajemo da su se 12. kolovoza 1493. okupili bratimi, njih 60, na čelu s gastaldom, i donijeli odluku da pomognu onim obiteljima čije su kuće stradale u nedavnom požaru koji je zahvatio grad. Tada je stradalo devet kuća, te bratimi na kapitulu odlučuju da se njima dodijeli pomoć od dobara bratovštine.

Na kapitulu koji je sabran 6. svibnja 1492. »*ad sonum campane*«, u crkvi sv. Križa, u kojoj su se tada okupila 74 bratima, člankom 57. određuje se da nijedan prokurator crkve sv. Križa ne može ništa graditi ili pregrađivati u toj crkvi ili na bilo kojem mjestu koje pripada bratovštini, bez dozvole gastalda i dvaju članova bratovštine koji su zaduženi za građevinske radove.²³

Gastald bratovštine birao se svake godine. Postojali su »*Gastaldo Annuario*«. ²⁴ Čini se da su postojali i doživotni, jer se 1427. spominje Antonius Bello. »*Gastaldus perpetuus*«. Vjerojatno su to bili počasni gastaldi.²⁵

Bratovština je imala najveći broj članova 1745. godine, i tada ih je bilo 300.²⁶

U statutu bratovštine spominju se i sljedeći gastaldi:

- 1) Beltramolo, 1390.
- 2) Luca de Bolicia, 1404.
- 3) Nixa de Loro, 1410.
- 4) Luca Pautini, 1421.
- 5) Ostoica Bubich, 1430.
- 6) Stephan Cologiorgi, 1439.
- 7) Basilio de Bolicia, 1466.
- 8) Francisco de Grubogna, 1482.
- 9) Antonio Bogovceвич, 1483.
- 10) Francisco Bubonich, 1493.

quanto in morte siano sorelle in la dicta fraternità et debiano partecipare de vigilie. Indulgencie et ormone conferide ala parte predicta fraternità.

²³ Quod nullus procurator ecclesie sancte crucis non possit facere nullam fabricam in predicta ecclesia seu in aliis locis pertinentibus dicte fraternitatis sine expressa licencia gastaldi sive magistri et duobus officialibus qui sunt super fabrica deputati.

²⁴ Spominje se u čl. 59. statuta bratovštine.

²⁵ Spominje se u čl. 53. statuta bratovštine.

²⁶ Biskupski arhiv Kotor, knjiga XXXII., str. 425.

CRKVA SV. KRIŽA I BRATOVŠTINA BIČEVALACA U NAJSTARIJOJ
KANONSKOJ VIZITACIJI KOTORSKIH BISKUPA

O crkvi sv. Križa, u kojoj se okupljala bratovština bičevalaca, pokušat ćemo više saznati na osnovi najstarije sačuvane kanonske predtridentske vizitacije iz 1514.

Po običaju sve su bratovštine imale u crkvama svoj oltar oko kojeg su se bratimi okupljali i o kojem su se brinuli.

Neke bratovštine imale su i svoje posebne crkve, kao bratovština bičevalaca, koji su se okupljali u crkvi sv. Križa u Kotoru.

Crkva se spominje u XIII. st., a godine 1372. uz nju su sami bratimi sagradili zaklonište za siromahe (*hospitale pauperum sancte Crucis*).²⁷

U neposrednoj blizini grada, u naselju Škaljari, također je postojala crkva sv. Križa, koja se u arhivskim dokumentima, za razliku od one kotorske, naziva *ecclesia sanctae Crucis de extra*.²⁸

Ova crkva sv. Križa u starom gradu postojala je sve do polovice prošloga stoljeća.²⁹

Porušena je da bi na njezinu mjestu bila sagrađena današnja tamnica. Kameni timpanon u romaničko-gotičkom slogu sačuvan je kao jedini materijalni ostatak te znamenite građevine za povijest Kotora.

Iz razdoblja XII. – XIII. st. u Kotoru je sačuvano šest sakralnih spomenika, i to je najočuvaniji broj romaničkih crkava u jednom gradu na istočnojadranskoj obali.

TRANSKRIPCIJA TEKSTA VIZITACIJE, S RAZRJEŠENIM
SKRAĆENICAMA (ABREVIATURAMA)

Visitatio Capellae Sanctae Crucis Confraternitatis batentium, Capellani sunt presbiteri Tryphon Milich pro dimidia parte, Petrus Bielussich pro quarta parte et Tryphon Radanovich pro quarta parte, qui tenentur quotidie celebrare.

Habet duas cruces argenteas et reliquias quattuor in argento, calicem argenteum deauratum, missale, paramentum et duas planetas sericens, et palium caret Toballiis.

Habet Thuribulum argenteum.

Habet duas campanas super campanilli, et intus Capellam campanellas tres pro legato quondam ser Nicolai Clissani. Capellanus est presbiter Tryphon Milich et in ebdomada celebrat missas quattuor. Andatur titulum legatum et summam Introytum.

Concessit et indulxit omnibus et singulis utriusque sexus visitantibus capellam praedictam Sanctae Crucis in festivitibus Sanctae Crucis et eidem porrigentibus manus adiutrices pro qualibet vice indulgentiam quadraginte dierum.

Insuper confirmavit quasdam indulgentia eidem Capellae concessas per plures Reverendissimos Episcopos, Archiepiscopos, concedendo similiter et sua Reverendissima Domi-

²⁷ Ivo STJEPČEVIĆ, *Katedrala sv. Tripuna*, str. 60.

²⁸ Isto.

²⁹ Isto.

*natio ultra tales indulgentias pro qualibt vice quibuscumque visitantibus dictam capellam Sanctae Crucis intra muros et eidem ut supra manus adiutrices porrigentibus et visitantibus hospitalarios et eosdem elemosinis adiuvantibus, indulgentiam quadraginta dierum praesentibus Domino Bernardo de Dragonibus et Joanne Zagurino canonicis Catharensibus uc multis aliis. Etc.*³⁰

Iz ove vizitacije doznajemo sljedeće.

Crkva je tada imala trojicu kapelana, i to: don Tripa Milića, koji je dobivao polovicu od ukupnih prihoda crkve (*pro dimidia parte*), te don Petra Bjelušića i don Tripa Radanovića, koji su dobivali četvrtinu od ukupnih prihoda (*pro quarta parte*). Kapelani su bili dužni svakodnevno služiti sv. misu.

Zatim biskup navodi da crkva posjeduje dva srebrna križa i četiri relikvije optočene srebrom, a tu je još i srebrni kalež koji je i pozlaćen (*deauratum*). Spominje se i misal, misno ruho i nedostatak oltarnika.

Crkva ima i srebrnu kadionicu. Na zvoniku su i dva zvona. Govori se i o nekom legatu gospodina Nikole Klišana (*legato quondam Nicolai Clissani*).

Glavni je kapelan don Tripo Milić. On služi sv. misu četiri puta u tjednu. Među misnim ruhom posebno se spominju (*duas planetas sericens*) dvije svilene misnice, što znači da su one u to vrijeme bile rijetke i vjerojatno skupocjene.

Biskup je svim posjetiteljima, muškim i ženskim (*utriusque sexus*), koji bi crkvu posjetili na blagdan sv. Križa, kao i onima koji bi tada hodočastili u tu crkvu, udijelio oprost od 40 dana.

Osim toga potvrdio je sve prethodne indulgencije, kao i one koje su se odnosile na posjetitelje hospicija, koji je bio u posjedu bratovštine, a kojega su vjernici pomagali milostinjom.

Iz svega se daje zaključiti sljedeće: crkva sv. Križa bila je i hodočasničko mjesto, a hodočasnici su posjećivali i bolesnike u obližnjem nahodištu bratovštine, a sve je to bilo stimulirano i indulgencijama pojedinih biskupa i nadbiskupa.

U crkvi se celebriralo svakodnevno, iz čega se zaključuje da je vjerojatno imala dovoljno posjeda i legata za održavanje trojice kapelana, dok za neke druge crkve u gradu, kojih je i to vrijeme bilo tridesetak, vidimo da se celebriralo 2–3 puta u tjednu.

O arhitekturi same crkve iz ove vizitacije nije moguće ništa saznati, osim da je crkva imala zvonik i na njemu dva zvona. Kako je taj zvonik izgledao, nije nam poznato, ali iz drugih vizitacija saznajemo da je više kotorskih crkava imalo zvonike »*More Catharino extructum*«, sagrađene na kotorski način. Vjerojatno su to bili zvonici »na preslicu«. Iz ove vizitacije saznajemo još i to da su Radanovići početkom XVI. stoljeća bili katoličke vjeroispovijesti. Danas se potomci Radanovića nalaze u Grblju i pravoslavne svjere.

U pravnoj i lingvističkoj komparaciji teksta Statuta s ostalim srodnim statutima na području istočne jadranske obale, sigurno bi se, osim zajedničkih pravnih normi, pronašle i neke različitosti lokalnog karaktera, koje bi unijele više svjetla u historiografiju pravne nauke,

³⁰ Biskupski arhiv Kotor, knjiga VI, str. 107.

kojoj su ovakvi statuti važan izvor. Budući da to prelazi svrhu ovog našeg rada, ostaje kao poticaj ljudima od struke za daljnja istraživanja.

Conceditur et indulgentia oibus et singulis vicinisque locis visitantibus Capellam in
 sancta Crucis in festiuitatibus sancte Crucis et eide porrigentibus manus ad
 iuuuicet pro qualibet vice. Indulgentia quatuoraginta dierum.
 Insuper etiam quaedam indulgentias eide Capelle cordat et puenat p[ro]p[ter] Ep[iscopu]m et
 Archiep[iscopu]m, concedendo limite, et ip[s]i h[ab]ent d[omi]n[u]m ultra milia Indulgentias p[ro]
 qualibet vice quibuslibet visitantibus dicte Capelle sancte Crucis intra muros,
 et eide in super manus ad iuuuicet porrigentibus, et visitantibus hospitalitatis
 et coldi elemosinis adiuuanti Indulgentia quatuoraginta dierum, p[ro]p[ter] d[omi]n[u]m
 Bernardo de Dragonibus, et p[ro]p[ter] Jo[ann]e Rogerino. Anno Caribon ac multis alijs. 1418.

Vizitacio Capelle sancte Antonij. / ^{Beator} d[omi]n[u]m marion de Sanctis. /
 Dicte Capelle habet videlicet p[ro]p[ter] m[er]itum, p[ro]p[ter] p[ro]p[ter] et Tubalio
 Indiget Calice. / ^{quodlibet} p[ro]p[ter] p[ro]p[ter] et d[omi]n[u]m. l. d[omi]n[u]m, mercurij, et Venetis. /
 habet sup[er] Campanelli d[omi]n[u]m Campanali. et i[n]tra Campanella v[er]o.
 Cozum: ut i[n] spacio duoy annoy fiat Calix valoris ducator[um] lepre ult[er]i man[us]
 factus p[ro] p[ro]p[ter] p[ro]p[ter].
 In Tor[on]o: ut singulo anno fiat vigilia reat, Colennite ad hoc p[ro]p[ter] Teophane
 Druido parono dicte Capelle, et p[ro]p[ter] Beator.

ondra nullu, et legu. / IV.

Summary

The Statute of the Sacred Crucifix Confraternity from the year 1298

A copy of the Statute of the Sacred Crucifix Confraternity from the fifteenth century preserved in Kotor episcopal archive is clearly dated in the year 1298. It is one of the oldest Confraternity statutes on the east-adriatic coast.

The text had been written in Gothic writing partly in Latin and partly in medieval Italian or Venetian dialect.

Each article of the Statute had been written in red ink having sometimes ornamented initials. The Statute has 38 numerated and written pages the dimensions of which are 27 x 17 cm.

After the explanation of the reasons for the establishment of the Confraternity, follow the statutory orders.

They did not represent a single statutory corpus occured in a period but those are capitular orders that had been proceeding during the time of 1298–1463. In that period of 195 years we emphasize 61 capitular orders.

The Author is dealing, in this work, with some statutory orders that also illustrate the Church social-economic situation of that time.

The Author also gives some interesting data concerning the Saint Crucifix Church where had also been the Confraternity residence based upon the most ancient episcopal visitation in the year 1514.